

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
กับธรรมาภิบาลในการจัดการทรัพยากร
การเดินทางอันยาวนานของ
'ธรรมาภิบาล' ที่ยังมาไม่ถึง
พื้นที่ท่าเหมองสังกะสีลุ่มน้ำแม่ตา

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน
กับธรรมาภิบาลในการจัดการทรัพยากร

การเดินทางอันยาวนานของ
'ธรรมาภิบาล' ที่ยังไม่ถึง
พื้นที่ทำเหมืองสังกะสีแม่น้ำแม่ตาจ

คำนำ

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน กับธรรมาภิบาลในการจัดการทรัพยากร

การเดินทางอันยาวนานของ “ธรรมาภิบาล” ที่ยังมาไม่ถึง
พื้นที่ท่าเหมืองสังกะสีลุ่มน้ำแม่ตา

บรรณาธิการอำนวยการ : เววดี ประเสริฐเจริญสุข
บรรณาธิการ : ภรภัทร พิมพา
กองบรรณาธิการ/ปก/รูปเล่ม : วราภรณ์ เกตุจินดา

พิมพ์ที่

บริษัท ศูนย์การพิมพ์ แก่นจันทร์ จำกัด

จัดพิมพ์และเผยแพร่

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สนับสนุนการจัดพิมพ์

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ในการจัดทำนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองทุนการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การเข้าถึงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีจำนวนมากมาย ซึ่งต่างมีความสำคัญในวิถีการเป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็อาจจะสร้างผลกระทบต่อประชาชนทุกเพศวัยไปพร้อม จากบทเรียนที่ผ่านมาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต้องแจ้งความจำนงในการปฏิรูประบบทรัพยากรฯ บนฐานธรรมาภิบาล การให้ความสำคัญกับการแก้ไขประเด็นต่างๆ ที่ขัดกับรัฐธรรมนูญ เพื่อแปรสู่การปฏิบัติได้จริง โดยสร้างมาตรฐานหรือกำหนดกติการ่วมที่เป็นธรรม การบรรจุหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนแทนหลักการควบคุมและลงโทษ ขจัดเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้ได้มาซึ่งกฎหมายที่มีหลักประกันสอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน

หนังสือชุดนี้ (จำนวน 6 เล่ม) ได้สะท้อนรูปธรรม ถ่ายทอดชุดความรู้และประสบการณ์จากการทำงานของเครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ภายใต้กิจกรรมของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดทำนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุน จากกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า ข้อเสนอที่เกิดขึ้นในหนังสือชุดนี้ได้ยืนยันถึงความจำเป็นที่สังคมไทยต้องมีธรรมาภิบาลในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติด้วยความเป็นธรรม โดยการสร้างพื้นที่และเสริมศักยภาพให้ประชาชนได้เข้ามาร่วมเติมเต็มความสมบูรณ์ของการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นฐานชีวิตของเขาเองภายใต้กติการ่วมกันของสังคม

บรรณาธิการ

การเดินทางอันยาวนานของ 'ธรรมภิบาล' ที่ยังมาไม่ถึง พื้นที่ทำเหมืองสังกะสีแม่ตาว

โดย : เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์

พื้นที่ทำเหมืองแร่สังกะสีบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เริ่มมา ๓๐ กว่าปีแล้ว นับตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ ปัจจุบันมีบริษัท วัฒงอินด์สทรี จำกัด (มหาชน) ประกอบการอยู่เพียงรายเดียวบนพื้นที่ประทานบัตรประมาณ ๕๐๐ ไร่ รวมใบอนุญาตปลูกสร้างอาคารเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่และบ่อเก็บกากแร่อีก ๑,๕๐๐ กว่าไร่ รวมพื้นที่ทั้งหมดที่บริษัทวัฒงฯ ใช้สำหรับประกอบกิจการเหมืองแร่ประมาณ ๑,๐๗๘ กว่าไร่ นอกจากนี้บริษัทวัฒงฯ ยังได้ยื่นคำขอประทานบัตรที่ ๘/๒๕๕๓ พื้นที่ประมาณ ๑๕๐ ไร่ ซึ่งเป็นคำขอประทานบัตรแปลงใหม่ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตและเป็นพื้นที่คาบเกี่ยว/ต่อเนื่องกับประทานบัตรที่กำลังทำเหมืองอยู่ในปัจจุบัน เพื่อวางแผนทำเหมืองสังกะสีบริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ต่อไปในอนาคตอีกยาวนาน

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖ มีการตรวจวัดระดับสารแคดเมียมในดินและข้าวบริเวณตำบลพระธาตุผาแดงและแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่าการปนเปื้อนในระดับที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนแถบนั้นกว่า ๖,๐๐๐ คน ที่บริโภคข้าวที่ผลิตได้จากบริเวณดังกล่าว ซึ่งเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศแห่งหนึ่ง

ต่อมาประมาณปี ๒๕๔๖ มีการตรวจพบสารแคดเมียมระดับที่เป็นอันตรายในร่างกายประชาชนในเขตตำบลพระธาตุผาแดง แม่ตาว และแม่กุ โดยโรงพยาบาลแม่สอดได้ออก 'บัตรผู้ป่วยแคดเมียม' ให้กับประชาชนที่มีสารแคดเมียมปริมาณสูงในร่างกายด้วย แต่ในระยะหลังที่ผู้ป่วยแคดเมียมไปตรวจสุขภาพและรักษาโรคภัยไข้เจ็บเกี่ยวกับแคดเมียมหรือโรคภัยไข้เจ็บอื่นก็จะถูกยึดบัตรผู้ป่วยแคดเมียมคืนไปโดยไม่แจ้งสาเหตุ ทำให้ผู้ป่วยที่ถูกยึดบัตรดินงุนงงสงสัยว่าเพราะเหตุใดมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในปี ๒๕๔๗ พบการปนเปื้อนแคดเมียมในดินและข้าวในปริมาณสูง โดยรัฐบาลสั่งให้ชาวบ้าน ๓ ตำบล ๑๒ หมู่บ้าน รวมพื้นที่ปลูกข้าวและพืชอาหารอื่น ๑๓,๒๓๗ ไร่ มีเกษตรกรรวม ๘๖๒ ราย ตัดทำลายข้าวและพืชอาหารอื่นแล้วนำไปเผาทิ้งให้หมดเพื่อควบคุมข้าวที่ปนเปื้อนสารแคดเมียมไม่ให้จำหน่ายออกสู่ตลาดเพื่อมิให้ผู้บริโภคข้าวในตลาดต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพข้าวไทย โดยช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบด้วยการจ่ายชดเชยให้ไร่ละ ๓,๗๐๐ บาท ต่อมาในปี ๒๕๔๘ ยังคงเกิดเหตุการณ์เหมือนปีที่แล้วจนรัฐบาลได้สั่งให้ชาวบ้านตัดทำลายข้าวและพืชอาหารอื่นแล้วนำไปเผาทิ้ง พื้นที่ ๑๓,๔๓๙ ไร่ จำนวนเกษตรกร ๙๐๓ ราย โดยได้รับค่าชดเชยความเสียหายเพิ่มขึ้นเป็น ๔,๒๒๐ บาทต่อไร่ ปี ๒๕๔๙ รัฐบาลทำการจ่ายชดเชยค่าเสียหายเป็นปีสุดท้ายให้แก่เกษตรกรจำนวน ๘๓๕ ราย พื้นที่ ๑๓,๒๐๕ ไร่ในอัตราไร่ละ ๔,๒๒๐ บาท พร้อมกับการวางแผนระยะยาวด้วยการให้ชาวบ้านหันไปปลูกอ้อยเพื่อผลิตเอทานอลแทนข้าวในพื้นที่เป้าหมายที่ปนเปื้อนแคดเมียมจำนวน ๑๓,๒๓๗ ไร่ เพื่อหวังที่จะปรับเปลี่ยนอาชีพเกษตรกรจากการปลูกพืชอาหารไปเป็นพืชพลังงาน

ผลจากการดำเนินการดังกล่าวทำให้บริษัทผาแดงฯ บริษัทไทยออยล์ จำกัด และบริษัท เพโทรกรีน (กลุ่มน้ำตาลมิตรผล) จำกัด ร่วมกันจัดตั้งบริษัท แม่สอดพลังงานสะอาด จำกัด และโรงงานผลิตเอทานอลบริสุทธิ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ขึ้นที่อำเภอแม่สอด มีกำลังการผลิต ๒ แสนลิตรต่อวัน ใช้อ้อยประมาณ ๖ แสนตันต่อปี เพื่อรองรับผลผลิตอ้อยในพื้นที่เป้าหมายที่ปนเปื้อนแคดเมียมในอำเภอแม่สอด ในส่วนของรัฐบาลได้ให้หน่วยงานราชการและบริษัทผาแดงฯ ร่วมกันส่งเสริมการปลูกอ้อยในพื้นที่เป้าหมายที่ปนเปื้อนแคดเมียมจำนวน

๑๓,๒๓๓ ไร่ แต่ปัจจุบันมีชาวบ้านปลูกอ้อยอยู่เพียง ๕,๐๐ กว่าไร่ หรือคิดเป็น ๔๐% ของพื้นที่เป้าหมายที่ปนเป็อนแคดเมียมเท่านั้น เนื่องจากเกิดปัญหาขาดทุนและเป็นหนี้สินจนทำให้ชาวบ้านต้องล้มเลิกการปลูกอ้อยลงไปหลายราย สาเหตุก็เพราะไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและผู้ประกอบการเหมืองแร่อย่างจริงจัง ขณะเดียวกันบริษัทแม่สอดพลังงานสะอาดฯ ที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับผลผลิตอ้อยจากพื้นที่เป้าหมายที่ปนเป็อนแคดเมียมในอำเภอแม่สอดเป็นหลักกลับไปทำการส่งเสริมการปลูกอ้อยในพื้นที่อำเภอพบพระและแม่ระมาด จังหวัดตาก แทนเสียเป็นส่วนใหญ่ เพื่อหวังจะให้ได้พื้นที่ปลูกอ้อยในเขตสองอำเภอดังกล่าวประมาณ ๔๕,๐๐๐ ไร่ เพียงพอต่อปริมาณสำรองอ้อยเพื่อป้อนกำลังการผลิตที่วางเป้าหมายไว้ และมีความมั่นคงกว่าพื้นที่เป้าหมายที่ปนเป็อนแคดเมียมในเขตอำเภอแม่สอดที่หน่วยงานราชการและบริษัทผาแดงฯ ขาดความมุ่งมั่นส่งเสริมการปลูกอ้อยอย่างจริงจัง

คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข (ทำหน้าที่แทนคณะรัฐมนตรี) มีมติเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๔๙ เห็นชอบตามข้อเสนอของสำนักงานประมาณว่า “สำหรับการช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรในช่วงการปรับเปลี่ยนอาชีพ เห็นสมควรที่คณะรัฐมนตรีจะอนุมัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๙ งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น จำนวน ๕๕,๓๒๕,๑๐๐ บาท(ห้าสิบล้านเจ็ดแสนสองหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยบาทถ้วน) เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพของเกษตรกร จำนวน ๘๓๕ ราย พื้นที่ ๑๓,๒๐๕ ไร่ อัตราไร่ละ ๔,๒๒๐ บาท ตามอัตราที่เคยช่วยเหลือในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ โดยเห็น

สมควรให้เงินช่วยเหลือเกษตรกรในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๙ เป็นปีสุดท้าย เนื่องจากรัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๗ และปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นเงินช่วยเหลือทั้งสิ้น ๑๑๗,๘๗๙,๖๒๒ บาท และขณะนี้เกษตรกรจะเริ่มมีรายได้จากการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชอื่นทดแทนแล้ว” ทั้งนี้ปริมาณแคดเมียมที่ปนเป็อนในนาข้าวและดินปลูกพืชอาหารอื่นยังคงมีปริมาณสูงในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน แต่รัฐบาลและผู้ประกอบการเหมืองแร่ก็ไม่สามารถทำให้เกษตรกรหันไปปลูกอ้อยให้ได้ทั้งหมดในพื้นที่เป้าหมายที่ปนเป็อนแคดเมียม ๑๓,๒๓๓ ไร่ ตามที่วางแผนไว้ โดยปล่อยให้ชาวบ้านต้องปลูกและกินข้าวปนเป็อนแคดเมียมอยู่ต่อไป

ชาวบ้านกำลังเกี่ยวข้าวเพื่อนำไปเผาทำลายตามนโยบายการแก้ไขปัญหาของรัฐ เมื่อ พ.ย. ๒๕๔๗

ปัญหาที่เกิดขึ้น

เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยากมากเมื่อหน่วยงานราชการทั้งหลายที่ทำหน้าที่คอยติดตาม ควบคุม กำกับ ดูแล แก้ไขและเสนอแนะให้ผู้ประกอบการเหมืองแร่ต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการติดตามตรวจสอบคุณภาพสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแร่สังกะสีที่ลุ่มน้ำแม่ดาว ทำเพิกเฉยหรือแสรังไม่รู้หน้าที่ของตัวเองว่าจะแก้ไขปัญหายังไร ต่อกรณีการตรวจพบแคดเมียมปนเปื้อนสูงในแหล่งน้ำ ดิน สำหรับการเกษตรและพืชผลการเกษตรของชาวบ้านในท้องที่ ๓ ตำบลของพระธาตุผาแดง แม่ดาวและแม่กุ อ.แม่สอด จ.ตาก ที่อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพข้าวและพืชผลการเกษตรที่ผลิตได้ลดต่ำลง รวมทั้งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชนที่บริโภคข้าวและพืชผลการเกษตรอื่นที่ผลิตได้จากที่นั้น

มีหน้าข้าบบางหน่วยงานกลับแสดงท่าทีปกป้องหรือแก้ต่างให้ผู้ประกอบการทำเหมืองแร่สังกะสีที่นั้น ว่าการปนเปื้อนของแคดเมียมมิได้มีสาเหตุมาจากกิจกรรมเหมืองแร่สังกะสี แต่เกิดจากสภาพทางธรณีวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้ที่เป็นแหล่งศักยภาพแร่สังกะสีเกิดการผุพังสลายตัวและพัดพาตะกอนดินและหินจากเทือกเขาที่มีแร่สังกะสีและแคดเมียมปะปนอยู่ลงมาทับถมสะสมตัวในพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ในระดับพื้นที่ต่ำกว่าตั้งแต่อดีตกาลหลายล้านปีมาแล้วจนถึงปัจจุบัน เป็นสาเหตุหลักของการปนเปื้อนแคดเมียม ทั้งๆ ที่ผลการตรวจสอบ ศึกษาหรือวิจัยเกือบทั้งหมดที่นำมากล่าวอ้างได้สรุปสาเหตุและแหล่งที่มาของการปนเปื้อนแคดเมียมไว้ ๓ ประการใหญ่ ๆ คือ

๑. กระบวนการตามธรรมชาติ เกิดจากกระบวนการผุพังสลายตัวตามธรรมชาติของพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งศักยภาพแร่สังกะสีพัดพาเอาตะกอนดินและหินจากเทือกเขาแหล่งแร่สังกะสีที่มีแคดเมียมเกิดร่วมอยู่ด้วย ลงมาทับถมสะสมตัวในที่ลุ่มซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ตั้งแต่อดีตกาล ๑.๘ ล้านปี ล่วงมาจนถึงปัจจุบัน
๒. จากการทำเหมืองแร่สังกะสี โดยเหมืองอาจปล่อยน้ำทิ้งและตะกอนที่มีการปนเปื้อนสูงเกินค่ามาตรฐานและการชะล้างพัดพาตะกอนจากการเปิดพื้นที่ทำเหมือง
๓. การบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำ การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำการเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดการชะล้างพัดพาตะกอนดิน การทอดหรือสูบน้ำจากห้วยแม่ดาวและห้วยแม่กุเข้าสู่พื้นที่การเกษตร ซึ่งทำให้ตะกอนธารน้ำที่ปนเปื้อนแคดเมียมไหลจากแปลงนาที่สูงกว่าสู่แปลงนาที่ต่ำกว่า และการใช้ยาปราบศัตรูพืชเพื่อเพิ่มผลผลิต

เป็นเรื่องน่าแปลกปนระคนสงสัยว่าแท้จริงแล้วการทำเหมืองแร่สังกะสีบนพื้นที่ต้นน้ำห้วยแม่ดาวซึ่งรองรับน้ำล้นจากการทำเหมืองแร่และแต่งแร่มีความเกี่ยวข้องไม่มากก็น้อยต่อการปนเปื้อนแคดเมียมในดินและนาข้าวของชาวบ้านในที่ลุ่ม แต่กลับไม่มีการพิสูจน์ให้ชัดเจนลงไปว่าการปนเปื้อนแคดเมียมจากสาเหตุใดมีปริมาณมากน้อยต่างกันเพียงใด และแต่ละสาเหตุควรจะมีส่วนรับผิดชอบแก้ไขปัญหามากน้อยต่างกันอย่างไร และจะแก้ไขปัญหามการปนเปื้อนแคดเมียมในแต่ละสาเหตุได้อย่างไร

ดังนั้น ความพยายามจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็น
นักการเมือง ข้าราชการและผู้ประกอบการเหมืองแร่สังกะสีใน
การระบุว่าผู้ประกอบการทำเหมืองแร่สังกะสีไม่ใช่สาเหตุสำคัญ
ของการปนเปื้อนแคดเมียมนั้นเป็นการตอบแบบ ‘กำปั้นทุบดิน’
ไร้ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความ
เสื่อมโทรมของสุขภาพร่างกายประชาชนในพื้นที่

จากการกล่าวอ้างในทางวิชาการที่พยายามช่วยเหลือให้ผู้ประกอบการ
เหมืองแร่สังกะสีพ้นผิดจากความรับผิดชอบต่อสังคมกลับไม่
สามารถสื่อสารให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจได้ จึงเกิดการรวมตัวกัน
ของชาวบ้านใน ๓ ตำบลของพระธาตุผาแดง แม่ตาวและแม่กุ
ยีนฟ่องบริษัททำเหมืองแร่สังกะสี ๒ บริษัทบนลุ่มน้ำแม่ตาว
ต่อศาลปกครอง (โดยตัวแทนชาวบ้าน ๓๖ ราย) เพื่อให้มีคำสั่ง
บังคับ ๖ หน่วยงาน คือ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะ
กรรมการพัฒนาที่ดิน คณะกรรมการควบคุมมลพิษ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงอุตสาหกรรมและอธิบดีกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและ
การเหมืองแร่ ให้ปฏิบัติหน้าที่ควบคุม ป้องกันและแก้ไขผลกระทบ
สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ พื้นฟู เยียวยาสภาพแวดล้อมและ
สุขภาพอนามัยของประชาชนที่ป่วยจากการได้รับสารพิษ
แคดเมียมสะสมในร่างกาย และให้หยุดการประกอบกิจการ
เหมืองแร่สังกะสีของทั้ง ๒ บริษัท และศาลแพ่ง (โดยชาวบ้าน
๙๕๙ ราย) เพื่อให้มีคำสั่งบังคับให้ ๒ บริษัททำเหมืองแร่สังกะสี
ชดใช้เงินประมาณ ๓,๐๐๐ กว่าล้านบาท จากการทำเหมืองแร่
สังกะสีที่ทำให้ที่ดินทำกินเสียหายเสื่อมโทรมจากการปนเปื้อน
แคดเมียมจนไม่สามารถกินข้าวและพืชผลการเกษตรอื่นที่ปลูกได้ และ

ค่ารักษาพยาบาลจากโรคมะเร็งใช้เจ็บที่ได้รับจากสารพิษแคดเมียม
สะสมในร่างกาย

ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่งคือการชุด โถ พรวน ยกร่อง
ปรับระดับพื้นดินเพื่อทำการเกษตรกับการเปิดหน้าดินเพื่อทำ
เหมืองแร่มีความแตกต่างกันลิบลับ เพราะลักษณะธรณีวิทยา
แหล่งแร่สังกะสีบริเวณพื้นที่ต้นน้ำบนดอยผาแดงและดอยที่อยู่
ใกล้เคียงที่มีการทำเหมืองแร่สังกะสีนั้นมีการสะสมตัวของแร่ที่
ระดับความลึก ๓๐ เมตรจากผิวน้ำดินลงไป และมีความหนา
ของชั้นแร่สังกะสีประมาณ ๑๖๐ เมตร ดังนั้น การทำการเกษตรใน
ระดับหน้าดินไม่น่าจะรบกวนแคดเมียมที่อยู่ร่วมกับแร่สังกะสีใน
ระดับความลึกประมาณ ๓๐ เมตรจากผิวดินลงไปได้ จึงสงสัยเป็น
อย่างยิ่งว่าการกล่าวอ้างทางวิชาการที่บ่งบอกว่าสาเหตุสำคัญของ
การปนเปื้อนแคดเมียมเกิดจากการทำการเกษตรบนที่สูงมากกว่า
กิจกรรมเหมืองแร่ที่ต้องเปิดหน้าดินเพื่อเข้าไปในชั้นแร่สังกะสีที่มี
แคดเมียมร่วมอยู่ด้วยได้อย่างไร หรือถ้าจะระบุว่าแคดเมียมมี
การสะสมตัวอยู่ในชั้นผิวดินเป็นจำนวนมาก ก็ต้องศึกษาวิจัย
ให้แน่ชัดว่าแคดเมียมที่อยู่ร่วมกับแร่สังกะสีในชั้นแร่ที่ลึกลงไป
ในดินนั้นมีปริมาณมากหรือน้อยกว่าแคดเมียมที่กระจายตัวเป็น
อิสระบนผิวดินไม่เกาะเกี่ยวกับชั้นแร่สังกะสีในชั้นดินลึก เพื่อที่จะ
คาดการณ์ได้ว่าปริมาณแคดเมียมจากส่วนใด (จากผิวดินหรือใน
ชั้นแร่สังกะสีที่อยู่ลึกจากผิวดิน) เป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดการ
ปนเปื้อนแคดเมียมในแหล่งน้ำ ดินและพืชผลการเกษตรของชาวบ้าน
แต่ถ้าหากผลการศึกษาวิจัยในส่วนนี้ยังไม่ชัดเจนจึงไม่สมควรด่วน
สรุปว่าการทำเหมืองแร่สังกะสีไม่ใช่สาเหตุหลักของการปนเปื้อน
แคดเมียม

เหตุที่ซ้ำเติมความเลวร้ายของปัญหาแคดเมียมปนเปื้อนคือการที่ ส่วนราชการเพิกเฉยหรือไม่กระตือรือร้นเพียงพอต่อสิทธิความเป็น มนุษย์ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อมลพิษแคดเมียม ความเพิกเฉยเป็นต้นเหตุ ทำร้ายผู้คน หากส่วนราชการไม่เมินเฉยกับความทุกข์ร้อนของ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบก็น่าจะเข้าใจความหมายของ *มาตรา ๑๓๑/๑ ในพระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.๒๕๑๐ ได้เป็นอย่างดีว่า “ผู้ถืออาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตอื่นใดตาม พระราชบัญญัตินี้ ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน ต่อ ความเสียหาย หรือความเดือดร้อนรำคาญใดอันเกิดขึ้นแก่ บุคคล ทรัพย์สิน หรือสิ่งแวดล้อม*

ในกรณีที่เกิดความเสียหายขึ้นในเขตที่ได้รับอนุญาต ให้ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของ ผู้ถืออาชญาบัตร ประทานบัตร หรือใบอนุญาตนั้น”

ในกรณีเหตุการณ์ปนเปื้อนแคดเมียมจากการทำเหมืองแร่สังกะสี ที่ลุ่มน้ำแม่ดาวน่าจะบังคับให้บริษัททำเหมืองแร่สังกะสีแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นและเอาผิดได้ตามมาตราที่อ้างไว้ แต่ส่วนราชการ กลับละเลยเพิกเฉยไม่ปฏิบัติหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎร จึงทำให้พบว่าปัจจุบันชาวบ้านมีสารแคดเมียมปนเปื้อนอยู่ใน เลือด กระดูกและปัสสาวะในระดับสูงกว่าปกติเป็นจำนวนมากถึง ๘๔๔ ราย โดย ๔๐ ราย มีอาการไตวายและไตเสื่อม อีก ๒๑๙ ราย อยู่ในภาวะไตเริ่มเสื่อม นอกจากนี้ยังมีอาการผิวหนังระคายเคือง ปัสสาวะและภาวะกระดูกพรุน อาการเจ็บไข้ได้ป่วยพร้อมเพรียง กันเป็นจำนวนมากเช่นนี้อาจจะถึงเวลาที่สังคมไทยจะต้องคิด ทบทวนในหลักการใหม่ว่า ‘ผู้ก่อมลพิษเหมืองแร่ไม่ต่างจากอาชญากร’

เมื่อการทำเหมืองแร่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโดยเฉพาะกับคนและ เกิดผลถึงแก่ความตายนั้นความรับผิดชอบที่ใคร่จะไม่ใช่เพียงพอ ในกฎหมายอาญาถือว่าการฆ่าคนตายเป็นความผิดที่ต้องรับโทษ อย่างรุนแรงไม่ประหารชีวิตก็จำคุกตลอดชีวิตไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม หากมีผู้ป่วยและล้มตายจากการทำเหมืองแร่ผลก็น่าจะ เทียบเท่าเช่นเดียวกันกับกฎหมายอาญา ผู้ประกอบการก็ต้อง รับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วยเช่นกัน รวมทั้งวิศวกรหรือ ผู้มีหน้าที่ควบคุมการทำเหมืองแร่ก็ต้องร่วมรับผิดชอบเช่นกันในฐานะ ผู้ร่วมกระทำไม่ว่าจะเจตนาหรือไม่ก็ตาม ซึ่งจะได้รับโทษมากขึ้น อยู่กับสภาวะการณ์ การกำหนดโทษในลักษณะนี้จะทำให้ ผู้ประกอบการรู้สึกเกรงกลัวและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อคน สังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ไม่ใช่กอบโกยแต่ผลประโยชน์ เข้ากระเป๋าเพียงอย่างเดียว

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๘๖ ซอยลาดพร้าว ๑๑๐ (สนธิวัฒนา แยก๒)

แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กทม. ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐๒-๙๓๕๓๕๖๐-๒ โทรสาร ๐๒-๙๓๕๒๗๒๑

www.sdfthai.org อีเมลล์ : sdfthai@gmail.com

สนับสนุนโดย

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ในการจัดทำนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กองทุนการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า